

éppen ezért győznek meg arról, hogy a turistautak látszólagos uniformizmusa sem képes teljesen kiküszöbölni az esetlegesség, a véletlenszerűség közbejöttét – így mindig feltárul bennük a másként olvasás eseményszerűségének lehetősége.

Olvasás, zenehallgatás, sorozatnézés, utazás: ezek (hogy ismét de Certeau-t idézzem) a mindennapok leleményei. A *Más tartományok* az teszi rendkívül rokon-szenves vállalkozássá, hogy a kultúrát ilyen mindennapos, ámde nélkülözhetetlen lelemények összességeként kezeli. L. Varga Péter kötetének összetett, körültekintő, szövegközeli elemzései sosem fulladnak szubjektívizáló megjegyzésekbe: de nem feledkeznek meg azokról az érzelmi energiákról – a lelkesedésről, a rajongásról, a megrendültségről, a nosztalgikus emlékezésről –, melyeket felszabadítva e leleményes gyakorlatok a nem-mindennapit csempészik bele a mindennapokba. [Prae]

BALAJTHY ÁGNES

„Varázslatos lények vannak benne?”

MERVYN PEAKE: A *GORMENGHAST-TRILÓGIA*, FORD. FARKAS KRISZTINA, BAKONYI BERTA

A fenti kérdés a *Gormenghast*-regénytrilógia egyik internetes ajánlója alatti komment-szekcióban szerepelt. Maga az oldal elsősorban sci-fikkel és fantasykkel foglalkozik, így olvasói is e műfajok rajongóiból kerülnek ki – ahogy a kommentelő is nyilván ehhez a táborhoz tartozik. Nem kapott választ, és tulajdonképpen nem is könnyű rá válaszolni, ám maga a kérdés sok mindenről árulkodik.

Mindenkinek van egy elvárásrendszere, ha fantasyt olvas – vagy ha soha nem olvas, akkor is. Minden bizonnyal névsort vagy kánont is kapcsolhatunk a műfajhoz – kinek hosszabbat, kinek rövidebbet: bizonyára a legtöbbeknek először J. R. R. Tolkien és George R. R. Martin neve ugrana be [vagy legalábbis *A Gyűrűk Ura* és a *Trónok harca* címek], aztán az illető tudásától, érdeklődésétől, izlésvilágától függően a sor majdnem a végtelenségig bővíthető: H. P. Lovecrafttól Robert E. Howardon, C. S. Lewisen, Ursula K. Le Guinen át J. K. Rowlingig, Clive Barkerig, Neil Gaimanig vagy Andrej Sapkowskiig. És persze a különböző al- és határműfaji besorolások is felvetődhetnek: high, low, dark, urban és egyéb fantasytípusok is, jelezve, hogy a fantasy zsánere mennyire szerteágazó és problémás [akárcsak a műfajok általában]. Mivel e sorok írója sok mindennek merné nevezni magát, de fantasyszakértőnek a legkevésbé sem [-olvasónak is inkább csak mértékkel], e nagyon rövid felsorolással inkább csak arra akartam utalni, hogy a fantasy műfaji kód által strukturált elvárás- és értelmezési kódrendszer mennyire meghatározhatja a *Gormenghast*-regények befogadását. Például az, hogy egy „átlagolvasó” [ha van ilyen] varázslatos lényeket keres benne, vagy a műfaj kétségkívül legnagyobb klasszikusával, Tolkien *A Gyűrűk Ura*-trilógiájával veti-e majd össze – ahogy a legtöbb ajánló és rövid kritika is teszi.

Másfelől azonban (fiktív) „átlagolvasónknak” talán gyanús lehet, hogy egy nem éppen friss fantasyregény-sorozat (az első kötet 1946-os, a második 1950-es, a harmadik pedig 1959-es) 2020-ban jelent meg magyarul, ráadásul egy olyan kiadó, a Jelenkor gondozásában, amely határozottan nem a fantasyt tekinti fő profiljának – habár bizonyára üzleti megfontolásból a magyar kiadás fülszövegének borítójára azért nagy betűkkel ráírták, hogy a *Gormenghast*ból hamarosan tévésorozat is készül, méghozzá nem akárki, hanem a kortárs fantasy egyik nagysága, Neil Gaiman bábáskodik felette. Ahogy azt is siet leszögezni az ajánló, hogy nemcsak a spekulatív fikció rajongóinak tetszését váltja ki e szöveg, hanem a legjelentősebb irodalomkritikusok is nagyra tartják. Mindez kétségtől így van, jómagam például Bényei Tamás egyik könyvében találkoztam először Peake nevével, a szerző külön alfejezetet szentelt a háború utáni brit irodalomtörténetet bemutató kötetben a *Gormenghast*nak – ahogy szintén jellemző, hogy a következő szakasz Tolkien regényfolyamát tárgyalja körülbelül kétszer akkora terjedelemben (vö.: *Az ártatlan ország. Az angol regény 1945 után.* Debreceni Egyetemi Kiadó, 2009, 180–185. [Peake]; 185–194. [Tolkien]). Vagy egy másik tekintélyt említve: Harold Bloom sokat vitatott *Western Canon*jának végén, a modern (vagy ahogy ő nevezi: „kaotikus”) korszak nagy, kanonikus művei között a *Gormenghast-trilógiát* is felsorolja – Tolkien azonban nem említi (*The Western Canon: The Books and Schools of the Ages*, Harcourt Brace & Co., 1994, 554.). Egyébként a *Gormenghast* első kötete néhány éve megjelent már magyarul, méghozzá 2008-ban, az Alexandra Kiadó gondozásában. Ha jól sejtem, a fantasy műfajának *A Gyűrűk Ura*-filmek utáni felfutását igyekeztek akkor meglovagolni – ám nem túl nagy sikerrel, hiszen a könyv gyakorlatilag ismeretlen maradt.

E rövid kontextusbemutató után felmerülhet a kérdés, a kritikám legfőbb gondolatmenetét meghatározó probléma, hogy vajon mit kap 2020 után a magyar olvasó, ha eddig nem vette a fáradságot, és netán nem olvasta ezt a több mint fél évszázados, klasszikus, ám mégis igen kevésbé ismert regényfolyamot, most azonban magyarul is kezébe veheti, és végigragja magát a trilógia több mint ezer oldalán? Talán észrevehető, hogy a fenti kérdésben tulajdonképpen csak egy másik, az *Alföld* profiljának diskurzusa felől megfelelőbb módon fogalmaztam újra kritikám első címének „árulkodó” kérdését: varázslatos lények vannak benne?

Ha egyetlen szóval kellene jellemezni, mi volt az érzésem azokban a hetekben, amikor hol több, hol kevesebb lelkesedéssel elolvastam a három regényből és egy hosszabb novellából álló kötetet, leginkább ez lehetne: fura. Talán nem a legegzaktabb esztétikai kategória, habár spekulatív fikción belül is létezik a „weird” alkategória, amelynek egyik első képviselőjeként éppen Mervyn Peake-t szokás megjelölni (erről bővebben: Sánta Szilárd: *Csápolás*, Prae, 2011/1, 19–20.). Jómagam azt értem „fura” alatt, hogy kevés olyan általam olvasott regény volt az utóbbi években (de talán évtizedekben is), amelynél ennyire nehezen tudtam volna eldönteni, mit is gondoljak róla – de még azt sem, tulajdonképpen tetszik-e. Ha valaki még nem olvasta, akkor vélhetőleg nehezen tud mit kezdeni ezekkel a mondatokkal (legfeljebb a kritika írójának mesterségbeli inkompetenciájáról győződhet meg egyre határozottabban), ezért érdemes röviden elmondani, tulajdonképpen miről is szól a regényfolyam. Egy *Gormenghast* nevű birodalom mindennapjairól, pontosabban egy kastély és az alatta lévő település életéről. Még pontosabban, a kastély lakóinak kicsit több

mint másfél évtizedéről: megszületik Gormenghast birodalmának fiúörököse, Titus (első kötet, *Titus Groan*), fiatal trónörökössé érik (második kötet, *Gormenghast*), majd megpróbál elmenekülni birodalmából, megnézi a „külvilágot”, aztán kinti kalandjait és hányattatásait követően ismét visszatér (harmadik kötet, *A magányos Titus*). Közben megismerjük a kastély furcsa, teljesen öntörvényű világát, különös, groteszk figuráit, a szüzsé pedig az első két kötetben egy felemelkedés- és bukástörténet köré épül: egy Steerpike nevű intrikus felkapaszkodása, majd lelepleződése és elpusztítása biztosítja a két könyv narratív vázát. Steerpike egyrészt a gótikus regények gonosztevőinek örököse, másrészt afféle machiavellista, III. Richárd-szerű figura, aki egyszerű konyhai segédből küzdi fel magát könyvtárossá és ceremóniamesterré, célja pedig a hatalom megszerzése és Gormenghast elpusztítása.

Maga a könyv is leginkább a klasszikus angol gótikus regényt, illetve a shakespeare-i királydrámákat idézi, pontosabban leginkább azok paródiájaként funkcionál. Gormenghast kastélya ugyanis egyfelől tipikus rémregénykastély: nincsenek benne kísértetek, szörnyek (és „varázslatos lények” sem – legalábbis nem abban az értelemben), de az egész kiismerhetetlen, bejárhatatlan, labirintusszerű, mintha végtelen lenne. Emellett Gormenghast önmagában álló és mozdulatlan világ, egyfajta önálló univerzum. A regényről szóló majdnem minden szöveg kiemeli a szerző világépítő szándékát, de ez egészen sajátos módon működik. Ha a legtöbb fantasy regény világépítésével hasonlítjuk össze, akkor tulajdonképpen afféle antifantasy: nincs egy alternatív mitológia, amely, mondjuk, Tolkiennél olyan alaposan kifejtésre kerül, saját történelemmel, topográfiával, sőt nyelvvel és folklórral. Gormenghast időtlen és mozdulatlan: nem tudni, mi tartja össze, mitől működik, lakói és uralkodói csak a berögződött szokások szerint élnek. E szokások teljesen értelmetlenek, a kastélyban számos rang és pozíció csak azért létezik, mert mindig is létezett, a karakterek pedig saját szerepük mindennapos beteljesítésével élik le életüket. A birodalom uralkodójának fő feladatköre az, hogy naponta elvégezze az aznapra szánt és naponta változó ceremóniákat – nem tudni, miért, nem tudni, mire jók ezek, csak azért teszik, mert mindig is így tettek. A napi ceremóniák jegyzéke egy háromkötetes könyvben található, amelynek igen bonyolult rendszerét csak a mindenkori könyvtáros ismeri. A feladatok általában nem túl összetettek, és szemmel láthatóan magán a szertartás beteljesítésén kívül semmi értelmük sincs. A regény egyik kezdőjelenetében például az aznapra szánt egyik hagyományos feladat az, hogy délután két óra harminckor az uralkodónak le kell sétálnia a vaslépcsőn a pontyostóhoz. Ám ez nem is annyira könnyű, mivel a lépcső hetven éve megvetemedett és szétesett, ezért a ceremóniamesternek új utat kellett tervezni, amely „a lehető legjobban megfelel az eredeti elképzelés szellemének, és ugyanannyi ideig tart” [54.]. Ugyanez jellemzi a kastély egész felépítését és hierarchiáját, szinte minden szereplő a maga pozíciójának megfelelő szokásokba rögzülve éli végig életét. Az első kötet elején például az elbeszélő így mutatja be a kastély konyhájában tevékenykedő egyik foglalkozást (vagy inkább kasztot), a Szürke Dörgölők (az eredetiben: „Grey Scrubbers”) munkáját: „Felserdülvén fedezték fel azt a privilégiumot, hogy atyáik fiaiként már jó előre rendeződött pályafutásuk, és ugyanaz az unalmas, ám dicséretre méltó hivatásnak szentelt élet várt rájuk. Ez pedig nem más volt, mint hogy minden reggel makulátlanra dörgölgék a konyha nagy, szürke padlóját és hatalmas falait. Az év minden napján, pirkadat előtt három órától

nagyjából délelőtt tizenegyig, mikorra az állványok és a létrák már útban lettek volna a szakácsoknak, a Szürke Dörgölők teljesítették örökölt feladatukat. Mesterségük jellege folytán karjuk szokatlan erőre tett szert, s mikor óriási kezüket lelógatták az oldaluk mellett, meglehetősen majomszerű látványt nyújtottak” [21.].

A könyv nagy része ennek megfelelően ilyen és hasonló hosszú leírásokból áll: a különböző termek, figurák, szokások alapos bemutatásából a szöveg hosszú, dagályos körmondataival – ezek a mondatok is ugyanolyan lustán, sokszor céltalanul hömpölyögnek, mint Gormenghast élete. Dicséret illeti a fordítókat: Bakonyi Bertát és Farkas Krisztinát, nem könnyű Peake mondatait és a szöveg ritmusát átültetni magyarra. Ez a ritmus és tempó többnyire igen lassú, sokkal inkább a leírások dominálnak, mint a cselekmény. Peake igen vizuális író, nem véletlenül először képzőművészként lett ismert [a regénytrilógiát is ő maga illusztrálta, és szerencsére a magyar kiadásban is szerepelnek kissé William Blake és Francisco Goya világára emlékeztető rajzai]. Ez a vizualitás főleg az első kötetben működik nagyon jól: az első fejezetek gyakorlatilag csak Gormenghast különböző részeinek, termeinek, lépcsőinek, folyosóinak, falainak és egyéb részeinek, illetve figuráinak, szokásainak leírásából áll. Emiatt jóval kevesebb szereplőt is mozgatnak a regények, mint egy „világteremtő” fantasy szokott: Gormenghastban körülbelül mindössze tíz-tizenöt fontosabb figura körül bonyolódnak az események – bár a „bonyolódás” nem a legjobb szó, hiszen legtöbbjüket igen apró célok mozgatják: az uralkodó, Sepulchrave csak a könyveivel foglalkozni akaró életképtelen, melankolikus alak, felesége, Gertrude legtöbb idejét lakosztályában, macskáival tölti, az uralkodó testvérei, Cora és Clarice, az egypetéjű, torz és elképesztően buta ikrek. „Agyuk oly gyengécske, hogy egy eszme megfogadásával az agyvérzést kockáztatnák” – írja róluk az elbeszélő a második regény elején [399.]. A többi szereplő is hasonlóan különös figura: nem hősök, de még csak nem is antihősök, inkább olyan groteszk alakok, akiknek élete apró célokban merül ki. Emiatt habár, mint mondtam, az első két regényt az intrikus, Steerpике felemelkedés- és bukástörténete fogja össze, közben át- és átszövik a különböző szereplők csip-csup konfliktusai: az első kötet egy részét például a főkomornyik Flay és a szakács Swelter ádáz, később konkrétan vérre menő csatározása tölti ki, a második kötetben pedig többek között megismerjük az udvari orvos feleségének házassági szándékát és csetlő-botló próbálkozásait.

Talán kicsit zavarosnak hat e történetismertető, nyilván a terjedelem miatt is nehéz e könyvet röviden összefoglalni, de azért is, mert a nagyon lassan kibontakozó fő történetyszál mellett ezek a melléktörténetecskék időnként előkerülnek, aztán eltűnnek, vagy sokáig a háttérben maradván egyszer csak központivá válnak, hogy aztán ismét elhomályosuljanak. Sőt, például az első regényben van olyan történetyszál is, amely egyszerűen eltűnik, és e kötetekben már legfeljebb csak utalások formájában kerül elő. Kétségkívül a Steerpике, illetve a hozzá kapcsolódó Titus-szál a leghangsúlyosabb, lényegében ezek biztosítják a kohéziót a regényeknek. Steerpике egyfelől tipikus intrikus, közben azonban mégis egyedi: nincs múltja [legalábbis nem ismerjük], dacos, karrierista szakácsinasból dolgozza be magát az udvarba, és lépésről lépésre egyre közelebb kerül Gormenghast elpusztításához. Motivációja homályos, nincsenek sötét titkai, mint a klasszikus gótikus rémregények gonosztevőinek, csak a többiek iránti gyűlölet és a sértettség motiválja. A karakter mégis jól funkcionál, méghozzá

mindkét értelemben: az alapvetően kisszerű figura a második kötetre fokozatosan nemcsak mind feljebb jut, hanem az olvasó egyre erősebb ellenszenvét is sikerül felgerjesztenie. Ő az, aki megbontja a gormenghasti világ mozdulatlanságát, mivel nem elégszik meg a rá kirótt szereppel, magasabbra tör. Felemelkedése jól mutatja a rendszer totális sebezhetőségét, hiszen Steerpике különösebb akadályok nélkül jut előre, kétszínű intrikáit szinte senki sem sejtí, végső bukása is inkább véletlenek következménye lesz. Ezzel párhuzamosan a fiatal trónörökös, Titus felnövéstörténete is zajlik, habár tulajdonképpen ez sem tart semerre: ő is lázad Gormenghast szokásai ellen, menekülni akar a zárt világból, ami majd a harmadik kötetre teljesedik ki és végződik be.

Az a legfurcsább a regényben, hogy szinte minden műfaji elvárást kikezd: olyan értelemben nem funkcionál fantasyként, hogy a kitalált világon kívül gyakorlatilag nincs benne természetfeletti elem, pontosabban ez sem igaz: elő-előkerülnek efféle részek, de sokkal inkább hangulati, mint történetépítő szerepük van. Leginkább talán a három regényhez csatlakozó novellában, a *Fiú a sötétben* című történetben találkozhatunk fantasztikus elemekkel, félig állati, félig emberi lényekkel, ám ez a [valahol az első és a második kötet között játszódó] történet kívül is áll Gormenghast univerzumán, a titokzatos „külvilágban” játszódik, ahova Titus [bár nincs kimondva a neve, itt végig „a Fiú” megnevezéssel szerepel] elkóborol, és amelynek hányattatásai után [csakúgy mint az időben később játszódó utolsó könyvben] hazatalál Gormenghastba.

Nem nevezném alternatív történelmi regénynek sem, pontosan azért, mert Gormenghastnak éppen hogy története nincs: senki sem tudja (és senkit sem érdekel), hogyan alakult ki a birodalom, még azt sem, hogy pontosan mekkora, mi van a határain túl. Pont ezért nagy meglepetés a harmadik kötet, amelyben Titus kilép Gormenghast világából, és kiderül, hogy nem egy valamilyen fiktív középkori időben játszódnak a regények, hanem jóval később, a külvilágban ugyanis autóval, repülővel járnak az emberek, gyárak és egyéb, 20. századnak látszó létesítmények is vannak. Persze nem a való világunkba lép ki, ugyanis gyorsan kiderül, hogy a külvilág is ugyanolyan öntörvényű [vagy legalábbis átláthatatlan], mint Gormenghast – és bár a regény végén Titus visszatér ősei kastélyába, valójában metaforikusan soha sem ment el onnan, hiszen a kinti város [akárcsak a *Fiú a sötétben* vadonja] mintha Gormenghast folytatása lenne. Pontosan ettől nehezen megközelíthető a regények világa: a kritika megpróbált bizonyos elemeket konkrét szituációkhoz, a szerző életrajzi vonatkozásaihoz kötni, például Steerpике figuráját vagy harmadik kötet titokzatos és félelmetes gyárépületét Mervyn Peake második világháborús élményeivel összekapcsolni [a szerző háborús illusztrátorként vett részt az amerikai hadjáratban, ott volt például a bergen-belseni koncentrációs tábor felszabadításánál is]. Persze nem kizárt, sőt valószínű, hogy ihlető forrásként tényleg szerepet játszottak ezek, ám konkrét történelmi vagy allegorikus megfelelésként biztosan nem működnek, mivel Gormenghast olyan önálló univerzumként funkcionál, ahol nincs egy mögöttes „nagy történet” vagy történelem, nem köthető semmihez, idegen, átláthatatlan. Labirintusszerű, mondhatnám, talán kissé furcsa analógiával: mintha Jorge Luis Borges írt volna egy gótikus fantasyparódiát.

Ezzel együtt van a Gormenghast-regényekben valamiféle, jobb szót nem tudok rá: öncélúság. Úgy értem, a szövegek minden szinten dagályosak: a burjánzó mondatok, a leírások, a lassú történetészívés. Sőt, időnként kifejezetten unalmas,

szerkezetében olykor valamiféle groteszk szappanoperára emlékeztet, ahol van ugyan egy nagyobb, átívelő történetszál, közben azonban az adott világ szereplőinek kisebb ügyei, lokális konfliktusai dominálják a cselekményt. Nem úgy, mint a *Trónok harca*-regényekben, ahol szintén megfigyelhető valamelyest ez a struktúra: ott az ábrázolt világ nyitottsága, topográfiai terjedelme tette ezt lehetővé, míg itt éppen a zárt, sűrített regénytér és a szereplőknek az ezen belüli interakciója generálja a sokszálú cselekményt. Hogy egy másik popkulturális analógiát hozzak: nagyjából másfél évtizede, a televíziós sorozatgyártás nagy felfutásának első szakaszában a *Deadwood* című legendás (és mára sajnos kissé elfeledett) HBO-sorozat működött hasonlóképp: a westernkörnyezet által mozgatott műfaji kliséket ugyanígy bontotta le az izolált tér [a dél-dakotai Deadwood-város] lakói csip-csup ügyeinek, a vadnyugati klisékkel nagyon nem egyező karaktereinek ábrázolása.

A *Gormenghast* időnként hirtelen ritmust vált, a történet begyorsul: olyan eseményeknél azonban, amelyek egy valódi „epikus” fantasynél vagy történelmi regénynél meglehetősen lokálisak lennének. Az első kötetben Flay és Swelter (vagyis a komornyik és a szakács) halálos párviadalára vagy a második végén a Steerpiké-kal való „nagy leszámolás” jeleneteire ugyanaz a groteszk kisszerűség jellemző, mint ami az egész gormenghasti világra (és a külvilágra) is: mindenki bogaras, furcsa, életidegen figura, végzetük sem lehet magasztos. Ebből adódik a szöveg egyik legjellegzetesebb és legegységesebb vonása: groteszk, fanyar humora. Kezdetben talán nehéz erre ráérezni (nekem legalábbis eltartott egy ideig), de egy idő után meghatározó elemmé kezd válni. A regényekből készült első sorozatadaptáció, a BBC 2000-es feldolgozása egyébként éppen ezt a humoros-groteszk elemet emelte ki, azonban pontosan azért nem működött jól, mert az eredeti egyszerű sötét, nyomasztó, vizuális, szappanoperaszerű és közben ironikus, groteszk. Nagyon kényes egyensúly ez, a *Gormenghast*-regények pedig pontosan erre a sokszínűsége épülnek.

Nem mondható azonban, hogy végig sikerül egyensúlyban tartani a különböző elemeket. A regény sokszor nemcsak dagályos, hanem kifejezetten túlírt, öncélú lesz. Érezhető benne egyfajta végtelenségre törekvés, a *Gormenghast*-univerzum lezáratlansága. Így afféle melléktörténetként keletkezett a *Fiú a sötétben*-novella, és mint a kötethez kapcsolódó egyik utószóban Peake özvegye leírja, a szerző tetszőlegesen bővíthetőnek tekintette figurái életútját. A harmadik kötetben, Titus külvilági kalandjainak bemutatása során a szöveg kilép a kastély mikrovilágából, hogy szélesebbre tárja az univerzumot. Ám itt már nincs meg sem a Steerpiké-kariertörténet biztosította narratív kohézió, sem a két kötetben keresztül felépített ráérős, a kastélybeliek mindennapjaira, kis céljaira összpontosító szerkezet. Helyette kitágul a tér, a *Gormenghast*on kívüli világ szereplői idegenek, nehezen kiismerhetők – különös, modernebb, kissé disztópikus világ ez, amely erősen elüt a két korábbi kötet hangulatától. A harmadik regény jóval szétesőbb szerkezetű, amely Peake életrajzi körülményeinek is betudható. Ugyanis ekkorra már elhatalmasodó betegsége megakadályozta a szerzőt, hogy a regényen elvégezze a végső simításokat, majd a kiadó több variációt összeállítva, némiképp átformálva hozta létre a végső változatot. Érzésem szerint azonban nem csak ez az oka, hogy a harmadik regény sokkal széttartóbb, az első kettőhöz képest gyengébb lett. Egyszerűen az első két kötetben kiépített struktúra nem bírja el a külvilágra nyitást, hiszen éppen az izoláltság, az önmagában álló zárt világ biztosítja

a korábbi regények koherenciáját. Miközben paradox módon mégis szükségszerű az univerzum tágítása, hiszen Steerpiké halála és Titus felnőtté válása miatt nem jöhet más, mint Gormenghast elhagyása és az oda való visszatérés (valamint a külvilág groteskségének ütköztetése és analogizálása a gormenghasti szférával). A novellában azonban ez sokkal jobban funkcionál, épp sűrítettsége és az egész történetet körüllegző horrorisztikus légkör miatt.

Kritikám elején bevezetett „esztétikai kategóriámra” visszatérve: a Gormenghast furcsa regényciklus. Sokat tépelődtem azon, hogy tulajdonképpen jó-e. Azt hiszem, a szó „hagyományos” értelmében nem az: monumentális szöveg, amely összeroskad saját súlya alatt. A két jelentős amerikai irodalomkritikus, William Wimsatt és Monroe Beardsley klasszikus tanulmányukban, *Az intencionalitás téveszméjében* idéznek egy másik kritikust, aki szerint az egyik lehetséges kritikai kérdésfeltevésnek azt kell eldöntenie: érdemes volt-e egyáltalán az adott műalkotásnak megszületnie. A szerzők kissé más irányba viszik a gondolatmenetet (az objektív irodalomkritika mellett érvelve), ám valahol ez minden műkritika alapvető kérdése: érdemes volt-e megszületnie az adott alkotásnak, szegényebbek lennének-e nélküle. Nos, ha így tesszük fel a kérdést, akkor a *Gormenghast*-regények esetében egyértelműen igen a válasz. Furcsa zárvány ez a mű, műfajilag nehezen besorolható, az olvasót sokszor próbára teszi. Ha úgy vesszük, akár monumentális kudarcnak is tekinthető: formátlan, burjánzó, egyenetlen. Mégis valahogy megragad az olvasóban, a felépített világ éppen formátlansága, tematikus és műfaji kavalkádja miatt igen hatásos és nehezen felejthető. [*Jelenkor*]

KISANTAL TAMÁS

• • • • •

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Grafikai terv, layout: Alkotópont Grafikai Műhely Kft.

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. E-mail: alfoldfolyoirat@gmail.com — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál [Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900]. További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.